

ARVAMUS

Lp. sotsiaalkomisjoni liikmed

Käesolevaga esitan NNA Suitsuvaba Eesti MTÜ arvamuse Tubakaseaduse muutmise seadusele 223 SE.

Seaduse mõju tarbijale

Eelnõu seletuskirjas on meie meelest jõutud valele järeldusele nagu oleks seaduse mõju tarbijale väheoluline. Seletuskirja leheküljel nr 7 on välja toodud, et kuumutatud tubakatoodete puhul eristava maitse või lõhna keelamine puudutab ligikaudu poolt kuni kahte kolmandikku kuumutatud tubakatoodetest turul. Sellisel juhul on seadusel oluline mõju tarbijatele.

Salaturu mõju alahindamine

Oleme täheldanud ja ka varasemalt riigikogu tähelepanu juhtinud asjaolule, et salaturu mõju kiputakse järjepidevalt alahindama. Tasub meenutada, et kuigi klassikalise snusi müük on Euroopa Liidus lubatud ainult Rootsis, siis ometi on Eestis snusi kasutajate arv ulatunud erinevatel aastatel 40-50 tuhande inimeseni.

Niisamuti on aastaid alahinnatud e-sigarettide salaturu mõju ja ulatust. Peaasjalikult andis salaturule hoo sisse 2019. aastal jõustunud maitsestatud e-vedelike müügi keeld ja lisandunud kõrge aktsiis. Keelu rakendumise järel oli märgata piirikaubanduse tõusu, sest mitmetest ELi riikidest oli võimalik endale kaasa osta maitsestatud e-vedelikke. Teistest ELi riikidest ostetud e-vedelike osas said tarbijad kindlad olla, et need vastavad ELi kõrgetele kvaliteedinormidele. Praeguseks on aga Eesti üle ujutatud salakaubaga mis on pärit väljastpoolt ELi. Nii tänavapildis kui ka ajakirjanduses avaldatud piltidelt on näha, et inimesed kasutavad e-sigarette, mis ELis müügiluba ei saaks, need sisaldavad näiteks lubatust enam e-vedelikku ja/või nikotiini ning loomulikult ka erinevaid maitseid. Ei ole ka põhjust arvata, et neid tooteid oleks kunagi ELi akrediteeringut omavates laborites kontrollitud. Seetõttu on salaturu tõttu tekkinud oluline risk inimeste tervisele.

Seda riski oleks võimalik märgatavalt vähendada, kui maitsestatud e-vedelike müük jõuaks tagasi ametlikku kaubandusse. Oleme ka varasemalt palunud riigikogul kaaluda teatud hulga maitsete tagasitoomist. Meie meelest ei pea ilmtingimata tagasi tooma kõiki maitseid, edaspidigi võiks valikust välja jääda limonaadide ja maiustuste maitselised e-vedelikud.

Selle muutuse tulemusel:

- a) täiskasvanud tarbijad tuleks salaturult ära ja salakaupmehed jääks ilma oma põhilisest klientuurist,
- b) tarbijad kasutaksid edaspidi e-vedelikke, mis vastaks ELi kõrgetele nõuetele,
- c) riigieelarvesse laekuks täiendavaid vahendeid nii aktsiisi kui ka käibemaksu näol.

Osa täiendavatest vahenditest tasub suunata võitluseks salaturu vastu, et pidurdada toodete müüki noortele. Ajakirjandus on korduvalt valgust heitnud e-sigareti salaturgu kõige õõvastavamale poolele, sellele kuidas salakaupmehed müüvad e-sigarette noortele. See ei ole kuidagi aktsepteeritav, see tegevus tuleb lõpetada kaotades seda soodustavad tegurid.

Ei tasu salaturu mõju alahinnata kuumutatava tubaka toodete osas. Kuna nõudlus maitse ja lõhnaga kuumutatava tubaka toodete järele on juba olemas.

Salakaupmeeste tegutsemiskiirust ei tasu alahinnata, tõenäoliselt peagi on inimeste käes tundmatu päritoluga maitse ja lõhnaga kuumutatava tubaka tooted. Sealt edasi on analoogselt e-sigareti maitsete keelamisega oodata probleemi ka noorte hulgas e-sigareti kasutamisega, mis praegu on olematu või minimaalne. Tekib küsimus, kui suureks peab salaturu osakaal tõusma, et maitse või lõhnaga kuumutatava tubaka tooted salaturult legaalsesse kaubandusse tagasi toodaks?

Sellele küsimusele vastamist proovitakse ilmselt vältida. Samamoodi ei taheta vastata küsimusele, kui suur on Eesti e-sigareti salaturg? Seda võib olla piinlik tunnistada, aga see on aus. Salaturu järjepideva eiramise tulemusena oleme samm-sammult jõudmas olukorda, kus tubaka- ja nikotiinitoodete ostmine salaturult on muutumas normaalsuseks ja sellest on saamas Eesti elu lahutamatu osa.

Kes on tubaka- ja nikotiinitoodete kasutajad?

Sarnaselt paljudele varasematele Tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõudele on ka käesolevas eelnõus korduvalt rõhutatud, et muudatuste eesmärgiks on kaitsta noori. Noorte kaitsmine on õige ja me oleme sellega nõus. Küll aga ei ole me nõus sellega, et valitud meetmed aitaks seda eesmärki täita. Ka e-sigaretide reguleerimisel taheti noori kaitsta, kuid kurvaks tegeva tulemusena on e-sigaretide kasutamine noorte hulgas kasvanud. Üle reguleerimine lõi soodsad tingimused salaturu tekkeks ja seal seadused ei kehti. Meil tekib küsimus, et mitu korda peab samu vigu kordama, kui tulemus on risti vastupidine soovitul.

Tervise Arengu Instituudi poolt läbi viidud täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu järgi oli 2022. aastal kuumutatava tubaka toodete kasutajaid kõige enam 34–44-aastaste ning seejärel 25–34-aastaste hulgas. Kuumutatava tubaka salaturu kasvama hakates muutuvad need tooted noortele kättesaadavamaks ja kasvab ka noorte hulgas kasutamine. Kahjuks ei ole eelnõus ühtegi viidet sellele, et salaturuga hakataks tõsisemalt võitlema.

Turu ja toodete kontrolli kulud

Eelnõu seletuskirjas on kirjeldatud, et Terviseametisse on plaanis tööle võtta kaks inimest, kes hakkavad hindama, kas kuumutatav tubakas on suitsetatav või ei ole. Me ei oska öelda, kas kahe täiendava inimese palkamine kuumutatava tubaka toodete kontrollimiseks on piisav, kuid julgeme kindlasti väita, et e-sigarettide kontrollimiseks ei ole Terviseametile piisavalt vahendeid eraldatud.

Vahendite nappuse tõttu ei ole amet täitnud Tubakaseaduse paragrahvis 10 priim 2 lõikes 7 talle pandud ülesannet avaldada oma veebilehel info teavitatud e-vedelike kohta, näiteks toksikoloogilised andmed toote koostisosade ja neist eralduvate ainete, muu hulgas kuumutamisel eralduvate ainete kohta, eelkõige nende tervisemõju sissehingamisel ning sõltuvust tekitav toime. Tarbijate õigus saada teada, mida e-vedelikud endast kujutavad, on antud ELi direktiiviga 2014/40/EL.

Samuti ei ole Terviseametil piisavalt ressursse, et täita talle Tubakaseaduse paragrahvi 10 priim 2 lõikes 6 pandud ülesannet, mis on järgmine:

“(6) Kui Terviseamet on kindel või tal on põhjendatult alust arvata, et konkreetne elektrooniline sigaret või selle täitepakend või mõlemad või elektrooniliste sigarettide või täitepakendi tüüp või mõlemad võivad kujutada tõsist ohtu inimese tervisele, võib ta võtta asjakohaseid ajutisi meetmeid, teavitades sellest viivitamata Euroopa Komisjoni ning teiste liikmesriikide pädevaid asutusi. Euroopa Komisjon määrab pärast teavituse saamist, kas asjaomane ajutine meede on põhjendatud, ning teavitab seejärel Terviseametit, et see saaks vajaduse korral tagada asjakohaste järelmeetmete võtmise.”

Tervise Arengu Instituudi esindajad on meedias korduvalt öelnud, et neil on andmeid inimestele ohtlike e-sigarettide kohta, kuid meile teadaolevalt ei ole Terviseamet sellele reageerinud ega võtnud kasutusele ühtegi meetet tarbijate kaitsmiseks. Niisamuti ei ole meile teadaolevalt Terviseamet hoiatanud Eesti e-sigareti kasutajaid nende toodete eest, mille nõuetele mittevastavuse on tuvastanud mõne teise ELi liikmesriigi terviseamet.

Kellele on alternatiivsed tubaka- ja nikotiinitooted mõeldud

Erinevalt mitmetest teistest Euroopa riikidest ei juleta Eestis öelda, et alternatiivsed tubaka- ja nikotiinitooted on mõeldud ainult täiskasvanud suitsetajatele. Miskipärast korraldatakse meil, et alternatiivsed tooted on populaarsed noorte hulgas ja kinnistatakse niimoodi noortele mõtteviisi, et populaarseks olemine on seotud tubaka- ja nikotiinitoote kasutamisega. Selliselt me noori küll ei kaitse.

Mitmel pool maailmas käsitletakse alternatiivseid tubaka- ja nikotiinitooteid suitsetamisest loobumise vahendina ning teadusuuringutes on leidnud kinnitust ka nende efektiivsus.

Inglismaa riikliku tervishoiu ja hoolduse tipptaseme instituudi (NICE) suitsetamisest loobumise nõustamise juhend tervishoiutöötajatele käsitleb suitsetamisest loobumise vahendina ka e-sigaretti.

<https://www.nice.org.uk/guidance/ng209>

Kuninglik **Austraalia** Perearstide Kolleegium käsitleb e-sigaretti ühe võimaliku suitsetamisest loobumise vahendina. Austraalias kirjutatakse e-sigareti kasutamine välja retseptina ning e-sigarette ja e-vedelikke müüakse apteekides.

<https://www.racgp.org.au/clinical-resources/clinical-guidelines/key-racgp-guidelines/view-all-racgp-guidelines/supporting-smoking-cessation/pharmacotherapy-for-smoking-cessation>

Uus-Meremaa käsitleb e-sigarette kui suitsetamisest loobumise vahendeid.

<https://vapingfacts.health.nz/vaping-to-quit-smoking/>

Elektroonilised sigaretid suitsetamisest loobumise vahendina (Electronic cigarettes for smoking cessation). **Cochrane Library**. DOI

<https://doi.org/10.1002/14651858.CD010216.pub7>

Nikotiini veipimine Inglismaal: tõenduspõhiste andmete uuendus 2022. **Inglismaa tervise parandamise ja ebavõrdsuse amet** (varem Inglismaa Terviseamet)

<https://www.gov.uk/government/publications/nicotine-vaping-in-england-2022-evidence-update>

Eurooplaste suhtumine tubakasse ja elektroonilistesse sigarettidele.

Eurobaromeeter veebruar 2021.

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2240>

Muuhulgas on uuriti, milliseid meetodeid, sh tubaka- ja nikotiinitooteid kasutati suitsetamisest loobumiseks. Eesti tulemused: 84% ei kasutanud ühtki abivahendit, 13% kasutas NRT tooteid, 7% e-sigarette, 3% retseptiravimit, 2% snusi/nikotiinipatja ning 1% kuumutatava tubaka toodet.

Lugupidamisega

Ingmar Kurg

NNA Suitsuvaba Eesti